הלכות חמץ ומצה

משנה תורה לרמב״ם

geulaquiz.com

פרק א

א כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת חָמֵץ בְּפֶסַח מִתְחַלַּת לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִיסָן בְּמֻזִיד חַיָּב כָּרֵת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב טו) "כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה". בְּשׁוֹגֵג חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה. אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַמְמַחֶה וְשׁוֹתֶה:

ב הֶחָמֵץ בַּפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָיָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ג) "לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" לֹא יְהֵא בּוֹ הֶתֵּר אֲכִילָה. וְהַמַּנִּיחַ חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בְּפֶסַח אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ז) (דברים טז ד) "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ" וְנֶאֱמַר (שמות יב יט) "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְאִסּוּר הֶחָמֵץ וְאִסּוּר הַשְּׂאוֹר שָׁבוּ מַחְמִיצִין אֶחָד הוּא:

ג אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא יֵרָאֶה וְ(שמות יב יט) "לֹא יִמָּצֵא" אֶלָּא אִם כֵּן קָנָה חָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ חִמְצוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח וּבָא הַפֶּסַח וְלֹא בְּעָרוֹ אֶלָּא הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת:

ד חָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָיָה לְעוֹלָם. וְדָבָר זֶה קָנָס הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא אֲסָרוּהוּ. אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס. כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אָדָם חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בְּפֶסַח כְּדֵי שֶׁיְּהֶנֶה בּוֹ אַחַר הַפֶּסַח:

ה חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר אַחֵר תּוֹךְ הַפֶּסַח בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ הֲרֵי זֶה אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. וְחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה אִם נִתְעָרֵב בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ אַחַר הַפֶּסַח. שֶׁלֹּא קָנְסוּ וְאָסְרוּ אֶלָּא בֶּחָמֵץ עַצְמוֹ אֲבָל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַפֶּסַח:

ו אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת עַצְמוֹ שֶׁל חָמֵץ אֲבָל עֵרוּב חָמֵץ כְּגוֹן כּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשִׂכָּר הַמָּדִי וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁהֶחָמֵץ מִעֹרָב בָּהֶן אִם אֲכָלָן בְּפֶסַח לוֹקֶה וְאֵין בּוֹ כָּרֵת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב כ) "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁאָכַל כְּזַיִת חָמֵץ בְּתוֹךְ הַתַּעֲרֹבֶת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים הוּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אֵין בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אִם אָכַל אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת:

ז הָאוֹכֵל מִן הֶחָמֵץ עַצְמוֹ בְּפֶסַח כָּל שֶׁהוּא חֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ג) "לֹא יֵאָכֵל". וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן אֶלָּא עַל כַּשִּׁעוּר שֶׁהוּא כְּזַיִת. וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכְּזַיִת בְּמֻזִיד מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת:

ח אָסוּר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה שֶׁהוּא מִתְחַלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית בַּיּוֹם. וְכָל הָאוֹכֵל בַּזְּמַן הַזֶּה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". כְּלוֹמַר עַל קָרְבַּן הַפֶּסַח. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה בְּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה לֹא תֹאכַל חָמֵץ מִשָּׁעָה שֶׁרְאוּיָה לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח שֶׁהוּא (שמות יב ו) "בֵּין הָעַרְבַּיִם" וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם:

ט וְאָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל חָמֵץ מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּאִסּוּר תּוֹרָה. וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית יִהְיֶה הֶחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה כָּל שָׁעָה שִׁשִּׁית מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וּשְׂאָר הַיּוֹם מִשְּׁבִיעִית וּלְמַעְלָה מִן הַתּוֹרָה. שָׁעָה חֲמִישִׁית אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חָמֵץ גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם הַמְעֻנָּן שֶׁמָּא יִטְעֶה בֵּין חֲמִישִׁית לְשִׁשִּׁית. וְאֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ תּוֹלִין בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם תּוֹדָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מֵחָמֵץ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין עַד שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית וְשׂוֹרְפִין הַכֹּל:

י הָא לְמַדְתָּ שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית. וְאֵין אוֹכְלִין בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית אֲבָל נֶהֱנִין בּוֹ. וְהָאוֹכֵל בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְהָאוֹכֵל מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית לוֹקֶה:

פרק ב

א מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַשְׁבִּית הֶחָמֵץ קֹדֶם זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב טו) "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁבָּרִאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר. רְאֵיָה לְדָבָר זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות לד כה) "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" כְּלוֹמַר לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת:

ב וּמַה הִיא הַשְׁבָּתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא שֶׁיְּבַטֵּל הֶחָמֵץ בְּלִבּוֹ וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּעָפָר וְיָשִׁים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל. וְשֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הֲרֵי הוּא כְּעָפָר וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל׃

ג וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לְחַפֵּשׂ אַחַר הֶחָמֵץ בַּמַּחֲבוֹאוֹת וּבַחוֹרִים וְלִבְדֹּק וּלְהוֹצִיאוֹ מִכָּל גְּבוּלוֹ. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁבּוֹדְקִין וּמַשְׁבִּיתִין הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה מִתְּחִלַּת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְאוֹר הַנֵּר. מִפְּנֵי שֶׁבַּלַּיְלָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בַּבָּתִּים וְאוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה. וְאֵין קוֹבְעִין מִדְרָשׁ בְּסוֹף יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. וְכֵן הֶחָכָם לֹא יַתְחִיל לִקְרוֹת בְּעֵת זוֹ שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִמָּנַע מִבְּדִיקַת חָמֵץ בְּתְחִלַּת זְמַנָּהּ׃

ד אֵין בּוֹדְקִין לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַמְּחָתָה וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּחוֹרִים וּבְמַחֲבוֹאוֹת אֲבָל אַכְסַדְרָה שֶׁאוֹרָהּ רַב אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה דַּיּוֹ. וְאֶמְצַע הֶחָצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם׃

ה חוֹר שֶׁבְּאֶמְצַע הַבַּיִת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת וְהַשְּׁאָר מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ. אֲבָל חוֹר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ״ם אֵינוֹ בּוֹדֵק כְּלָל שֶׁמָּא יֹאמַר הָעַכּוּ״ם כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֶׂה לִי אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה׃

ו חוֹרֵי הַבַּיִת הַתַּחְתּוֹנִים וְהָעֶלְיוֹנִים וְגַג הַיָּצִיעַ וְרֶפֶת בָּקָר וְלוּלִין וּמַתְבֵּן וְאוֹצָרוֹת יַיִן וְאוֹצָרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֶן וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס לָהֶן חָמֵץ. אֲבָל אוֹצָרוֹת שֵׂכָר וְאוֹצָרוֹת יַיִן שֶׁמִּסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים וּבֵית הָעֲצִים וּבֵית הַמּוּרְיָס וְחוֹרֵי הַבַּיִת הָאֶמְצָעִים וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ צְרִיכִין בְּדִיקָה שֶׁסְּתָמָן שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶן חָמֵץ. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הִכְנִיס שָׁם חָמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק הַמַּרְתֵּף בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנָה וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה׃

ז אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא גָּרְרָה חֻלְדָּה חָמֵץ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ שֶׁאִם נָחוּשׁ מִבַּיִת לְבַיִת נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר וְאֵין לַדָּבָר סוֹף. בָּדַק לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר וְהִנִּיחַ עֶשֶׂר חַלּוֹת וּמָצָא תֵּשַׁע הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ וְצָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה שֶׁהֲרֵי גָּרְרָה חֻלְדָּה אוֹ עַכְבָּר בְּוַדַּאי׃

ח וְכֵן אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לַבַּיִת וְחָמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא פֵּרוּרִין בְּאֶמְצַע הַבַּיִת אֵין אוֹמְרִין כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפַּת בְּמָקוֹם זֶה וַהֲרֵי הַפֵּרוּרִין אֶלָּא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחָה בְּחוֹר אוֹ בְּחֻלּוֹן וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שָׁם הָיוּ. וּלְפִיכָךְ חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כְּלוּם הֲרֵי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבַּיִת וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפַּת שֶׁנִּטְלָהּ הָעַכְבָּר וְנִכְנַס אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה׃

ט רָאָה תִּינוֹק שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וּבְיָדוֹ כְּבָר וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאָכְלוֹ וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שֶׁנָּפְלוּ מִמֶּנּוּ בְּשָׁעַת אֲכִילָה שֶׁהָרָךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בְּעֵת אֲכִילָתוֹ וְאֵין דֶּרֶךְ עַכְבָּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מָצָא פֵּרוּרִין כְּלָל צָרִיךְ לִבְדֹּק׃

י הִנִּיחַ תְּשָׁעָה צְבוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל וְלֹא יָדַעְנוּ אִם חָמֵץ אוֹ מַצָּה נָטַל וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ כְּמֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה׃

יא שְׁנֵי צְבוּרִין אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מַצָּה וּשְׁנֵי בָּתִּים אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ. וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים בְּדוּקִין וּצְבוּר אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס. אוֹ שֶׁיֻּדַּע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם אוֹ שֶׁבָּדַק וּמָצָא כְּבָר. אוֹ שֶׁהָיוּ תִּשְׁעָה צְבוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ וּפֵרַשׁ כְּבָר מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִם חָמֵץ אִם מַצָּה וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל הַכְּבָר שֶׁפֵּרַשׁ וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק בְּפַעַם שְׁנִיָּה שֶׁאֵין כָּאן קָבוּעַ׃

יב הִנִּיחַ הֶחָמֵץ בְּזָוִית זוֹ וּמָצָאוֹ בְּזָוִית אַחֵר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תֵּשַׁע חַלּוֹת וּמָצָא עֶשֶׂר. אוֹ שֶׁבָּא עַכְבָּר וְנָטַל הֶחָמֵץ וְסָפֵק נִכְנַס לְבַיִת זֶה אוֹ לֹא נִכְנַס. בְּכָל אֵלּוּ צָרִיךְ לִבְדֹּק׃

יג נִכְנַס עַכְבָּר לְבַיִת וְכֵן בְּפִיו וְיָצָא עַכְבָּר מִשָּׁם וְכֵן בְּפִיו אוֹמְרִים הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס הוּא הָאַחֲרוֹן שֶׁיָּצָא וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס שָׁחוֹר וְזֶה שֶׁיָּצָא לָבָן צָרִיךְ לִבְדֹּק. נִכְנַס עַכְבָּר וְכֵן בְּפִיו וְיָצָאתָה מִשָּׁם חֻלְדָּה וְכֵן בְּפִיהָ צָרִיךְ לִבְדֹּק. יָצָאת מִשָּׁם חֻלְדָּה וְעַכְבָּר וְכֵן בְּפִיהָ אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁזֶּה הַכְּבָר הוּא שֶׁהָיָה בְּפִי הָעַכְבָּר. נָחָשׁ שֶׁנִּכְנַס לְחוֹר וּפַת בְּפִיו אֵין חַיָּב לְהָבִיא חֲבָר לְהוֹצִיאוֹ׃

יד כְּזַיִת חָמֵץ בִּשְׁמֵי קוֹרָה מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהָבִיא סֻלָּם לְהוֹרִידוֹ שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשְּׁמֵי קוֹרָה. הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ׃

טו כִּפַּת שְׁאוֹר שֶׁיִּחֲדָהּ לִישִׁיבָה אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה וּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ. בָּצַק שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵבָה אִם יֵשׁ כְּזַיִת בְּמָקוֹם אֶחָד חַיָּב לְבַעֵר. וְאִם לָאו אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרֵבָה אוֹ לִסְתֹּם בּוֹ נֶקֶב בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ וְאִם לָאו חַיָּב לְבַעֵר. הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת וְחוּט שֶׁל בָּצַק בֵּינֵיהֶם רוֹאִין

כל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֵל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ חַיָּב לְבַעֵר וְאִם לָאו אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר׃

טז בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בַּעֲרָבָה אֲבָל בְּבַיִת אַף עַל פִּי שֶׁאִם יִנָּטֵל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ חַיָּב לְבַעֵר מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּעֲלִיָּה. חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּאַכְסַדְרָה. חֲצִי זַיִת בְּבַיִת זֶה וַחֲצִי זַיִת בְּבַיִת שֶׁלְפָנִים מִמֶּנּוּ. הוֹאִיל וְאִלּוּ הַחֲצָאי זֵיתִים דְּבוּקִין בַּכְּתָלִים אוֹ בַּקּוֹרוֹת אוֹ בַּקַּרְקָעוֹת אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ׃

יז הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת סְתָם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת בָּדוּק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. וְאִם הֶחְזַק זֶה הַמַּשְׁכִּיר שֶׁלֹּא בָּדַק וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן אָנוּ בְּדַקְנוּהוּ חֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל בְּעוּר חָמֵץ. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִבְדִיקָה וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִבְדֹּק׃

יח הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדֹּק. וְאִם מִשֶּׁמָּסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר עַל הַשּׁוֹכֵר לִבְדֹּק. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא בָּדוּק וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק עַל הַשּׁוֹכֵר לִבְדֹּק וְאֵינוֹ מַקַּח טָעוּת. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשָׂכָר שֶׁחֲרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה׃

יט הַמְפָרֵשׁ בַּיָּם וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם זָקוּק לִבְדֹּק. קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. וְאִם דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר קֹדֶם הַפֶּסַח צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא שֶׁמָּא יַחֲזֹר עֶרֶב הַפֶּסַח בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר. וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר. תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם זָקוּק לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ. קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אִם דַּעְתּוֹ לַפַּנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ עוֹשֶׂהוּ אוֹצָר. וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לַפַּנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק׃

פרק ג

א כְּשֶׁבּוֹדֵק אָדָם וּמְחַפֵּשׂ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר מוֹצִיא אֶת הֶחָמֵץ מִן הַחוֹרִים וּמִן הַמַּחֲבוֹאוֹת וּמִן הַזְּוִיּוֹת וּמְקַבֵּץ הַכֹּל וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד עַד תְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית בַּיּוֹם וּמְבָעֲרוֹ. וְאִם רָצָה לְבַעֲרוֹ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר מְבַעֲרוֹ׃

ב הֶחָמֵץ שֶׁמַּנִּיחַ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ לְמָחָר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת אֵינוֹ מַנִּיחוֹ מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא מַצְנִיעוֹ בִּכְלִי אוֹ בְּזָוִית יְדוּעָה וְיִזָּהֵר בּוֹ. שֶׁאִם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוֹ חֹסֶר צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלִבְדֹּק פַּעַם אַחֶרֶת שֶׁמָּא גְּרָרוּהוּ הָעַכְבָּרִים׃

ג חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה עָשָׂר וּמַנִּיחַ מִן הֶחָמֵץ כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מֻצְנָע וְהַשְּׁאָר מְבָעֲרוֹ מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאַר מִן הֶחָמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחַר אַרְבַּע שָׁעוֹת מְבַטְּלוֹ וְכוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן וּמְבָעֲרוֹ׃

ד הָיוּ לוֹ כְּכָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה וְצָרִיךְ לְשָׂרְפָה עֶרֶב שַׁבָּת לֹא יַעֲרֵב הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה וְיִשְׂרֹף אֶלָּא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ וּטְהוֹרָה לְעַצְמָהּ וּתְלוּיָה לְעַצְמָהּ. וּמַנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדֵי לֶאֱכֹל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּלְבַד׃

ה מִי שֶׁשָּׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדֵק אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בָּדַק בְּשַׁחֲרִית בּוֹדֵק בְּשִׁעַת הַבְּעוּר. לֹא בָּדַק בְּשִׁעַת הַבְּעוּר בּוֹדֵק בְּתוֹךְ הֶחָג. עָבַר הֶרֶגֶל וְלֹא בָּדַק בּוֹדֵק אַחַר הֶרֶגֶל כְּדֵי שֶׁיְּבַעֵר מַה שֶּׁיִּמְצָא מֵחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה׃

ו כְּשֶׁבּוֹדֵק הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר אוֹ בְּתוֹךְ הֶרֶגֶל מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לִבְדֹּק בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוּר חָמֵץ. וּבוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶם חָמֵץ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הֶרֶגֶל אֵינוֹ מְבָרֵךְ׃

ז וּכְשֶׁגּוֹמֵר לִבְדֹּק אִם בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר קֹדֶם שֵׁשׁ שָׁעוֹת צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל חָמֵץ שֶׁנִּשְׁאַר בִּרְשׁוּתוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֵהוּ. וְיֹאמַר כָּל חָמֵץ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיו חֲרֵי הוּא בָּטֵל וַחֲרֵי הוּא כְּעָפָר. אֲבָל אִם בָּדַק מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁכְּבָר נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה׃

ח לְפִיכָךְ אִם לֹא בִּטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ וּמֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עָלָיו וְהָיָה בְּלִבּוֹ וּשְׁכָחוֹ בְּשִׁעַת הַבְּעוּר וְלֹא בִּעֲרוֹ חֲרֵי זֶה עָבַר עַל (שמות יג ז) (דברים טז ד) ״לֹא יֵרָאֶה״ ן (שמות יב יט) ״לֹא יִמָּצֵא״ שֶׁחֲרֵי לֹא בִּעֵר וְלֹא בִּטֵּל. וְאֵין הַבִּטּוּל עַתָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ וְהַכָּתוּב עָשָׂהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ לְחַיְבוֹ מִשּׁוּם לֹא יֵרָאֶה וְלֹא יִמָּצֵא. וְחַיָּב לְבַעֲרוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּמְצָאֶנּוּ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם טוֹב כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד לָעֶרֶב וּמְבַעֲרוֹ. וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹת עָלָיו כְּלִי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמֶּנּוּ׃

ט מִי שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ קֹדֶם שְׁעַת הַבְּעוּר לַעֲשׂוֹת מִצְוָה אוֹ לְאֶכֶל סְעֻדָּה שֶׁל מִצְוָה כְּגוֹן סְעֻדַּת אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְבָעֵר וְלַחֲזֹר לְמְצָוָתוֹ יַחֲזֹר וְאִם לָאו יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ. יָצָא לְהַצִּיל מִיַּד הַגַּיִס מִן הַגָּנָב מִן הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. יָצָא לְצָרְךְ עַצְמוֹ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יַחֲזֹר מִיָּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר עַד כְּבִיצָה. הָיָה פָּחוֹת מִכְּבִיצָה מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ׃

י מִי שֶׁהִנִּיחַ עִסָּה מְגֻלְגֶּלֶת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁיָּצָא וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תַּחֲמִיץ קֹדֶם שֶׁיַּבֹּא הֲרֵי זֶה מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ קֹדֶם שֶׁתַּחֲמִיץ. אֲבָל אִם הֶחְמִיצָה אֵין הַבִּטּוּל מוֹעִיל כְּלוּם אֶלָּא כְּבָר עָבַר עַל (שמות יג ז) (דברים טז ד) ״לֹא יֵרָאֶה״ וְ (שמות יב יט) ״לֹא יִמָּצֵא״ וְחַיָּב לְבַעֵר מִיָּד כְּשֶׁיִּזְכֹּר לְבֵיתוֹ׃

יא כֵּיצַד בְּעוּר חָמֵץ. שׁוֹרְפוֹ אוֹ פּוֹרֵר וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ זוֹרְקוֹ לַיָּם. וְאִם הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בְּמְהֵרָה הֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחַר כָּךְ זוֹרְקוֹ לַיָּם. חָמֵץ שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת וְנִמְצָא עָלָיו עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ אִם עַדַיִן לֹא נִכְנְסָה שָׁעָה שִׁשִּׁית. נָתְנוּ לְעַכּוּ״ם קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָעֵר. וְאִם שָׁרְפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהָנוֹת בַּפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. אֲבָל אִם שָׁרְפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה הוֹאִיל וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה הֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם וְלֹא יֹאפֶה בּוֹ וְלֹא יְבַשֵּׁל. וְאִם בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה אוֹתָהּ הַפַּת וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן הַפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה הוֹאִיל וְשׁוֹרְפוֹ אַחַר שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָיָה׃

פרק ד

א כָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות יג ז) ״לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ״. יָכוֹל אִם טָמַן אוֹתוֹ אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עַכּוּ״ם לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יב יט) ״שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם״ אֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ אוֹ הִטְמִינוֹ. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הֶחָמֵץ בְּבֵיתוֹ אֲבָל אִם הָיָה רָחוֹק מִבֵּיתוֹ בַּשָּׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג ז) (דברים טז ד) ״בְּכָל גְּבֻלְךָ״ בְּכָל רְשׁוּתְךָ. יָכוֹל יְהֵא חַיָּב לְבַעֵר מִרְשׁוּתוֹ חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ״ם אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג ז) (דברים טז ד) ״לֹא יֵרָאֶה לְךָ״ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ׃

ב הָא לָמַדְתָּ שֶׁהֶחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִם הֻנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אֲפִלּוּ טָמוּן וַאֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת וַאֲפִלּוּ מֻפְקָד בְּיַד עַכּוּ״ם הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם (שמות יג ז) (דברים טז ד) ״לֹא יֵרָאֶה״ וְ(שמות יב יט) ״לֹא יִמָּצֵא״. חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם שֶׁהָיָה אֶצֶל יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתוֹ בְּפֶסַח. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּפְנֵי חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ. אֲבָל שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה׃

ג עַכּוּ״ם שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל אִם קִבֵּל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוּת שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמָיו הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבָעֲרוֹ הוֹאִיל וְקִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת נַעֲשָׂה כְּשֶׁלּוֹ. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת מֻתָּר לְקַיְּמוֹ אֶצְלוֹ וּמֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח שֶׁבִּרְשׁוּת הָעַכּוּ״ם הוּא׃

ד עַכּוּ״ם אַנָּס שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מְחַיְּבוֹ לְשַׁלְּמוֹ וְכוֹפֵהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל אַחֲרָיוּת הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבָעֲרוֹ. שֶׁהֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא שֶׁלּוֹ מִפְּנֵי שֶׁמְּחַיְּבוֹ הָאַנָּס בְּאַחֲרָיוּתוֹ׃

ה יִשְׂרָאֵל שֶׁהִרְהִין חֲמֵצוֹ אֶצֶל הָעַכּוּ״ם אִם אָמַר לוֹ אִם לֹא הֵבֵאתִי לְךָ מָעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי קָנֵה חָמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁו הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הָעַכּוּ״ם וְאוֹתוֹ הֶחָמֵץ מֻתָּר לְאַחַר הַפֶּסַח. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ קָנֵה מֵעַכְשָׁו נִמְצָא אוֹתוֹ הֶחָמֵץ כְּאִלּוּ הוּא פִּקָּדוֹן אֶצֶל הָעַכּוּ״ם וְאָסוּר בַּהֲנָיָה לְאַחַר הַפֶּסַח׃

ו יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה וְהָיָה חָמֵץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שָׁעָה חֲמִישִׁית הֲרֵי זֶה מוֹכְרוֹ לְעַכּוּ״ם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח. וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה׃

ז אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ״ם עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ בְּמָנֶה בּוֹא וְקַח בְּמָאתַיִם. עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מֵעַכּוּ״ם בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאֶקַּח מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנַאי. וְאִם עָשָׂה כֵּן הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא׃

ח תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. כְּגוֹן הַמּוּרְיָס וְכוּתָּח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח. וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בְּפֶסַח׃

ט כֵּיצַד. עֲרֵבַת הָעַבְדָנִין שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ קֶמַח וְעוּרוֹת אֲפִלּוּ נָתְנוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הַבְּעוּר הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ. וְאִם לֹא נָתַן הָעוּרוֹת וְנָתַן הַקֶּמַח קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִשְׁעַת הַבְּעוּר מֻתָּר לְקַיְּמוֹ שֶׁהֲרֵי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ. תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים חַיָּב לְבָעֵר׃

י וְכֵן הַקִּילּוֹר וְהָרִטְיָה וְהָאִסְפְּלָנִית וְהַתְּרִיאַ"ק שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ מֻתָּר לְקַיְּמָן בְּפֶסַח שֶׁהֲרֵי נִפְסָדָה צוּרַת הֶחָמֵץ׃

יא הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעִפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב וּמְלוּגְמָא שֶׁנִּסְרְחָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָעֵר. בְּגָדִים שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתָן בְּחֶלֶב חִטָּה וְכֵן נְיָרוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחָמֵץ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מֻתָּר לְקַיְּמָן בְּפֶסַח וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם (שמות יג ז) (דברים טז ד) "לֹא יֵרָאֶה" וְ(שמות יב יט) "לֹא יִמָּצֵא" שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת׃

יב דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ וְאֵינוֹ מַאֲכָל לְאָדָם כְּלָל. אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל כָּל אָדָם כְּגוֹן הַתְּרִיאַ"ק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח. וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ׃

פרק ה

א אֵין אָסוּר מִשּׁוּם חָמֵץ בְּפֶסַח אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן בִּלְבַד. וְהֵם שְׁנֵי מִינֵי חִטִּים שֶׁהֵן הַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת. וּשְׁלֹשָׁה מִינֵי הַשְּׂעוֹרִים שֶׁהֵן הַשְּׂעוֹרָה וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁפּוֹן. אֲבָל קִטְנִיּוֹת כְּגוֹן אֹרֶז וְדֹחַן וּפוֹלִים וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם חָמֵץ אֶלָּא אֲפִלּוּ לָשׁ קֶמַח אֹרֶז וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּרוֹתְחִין וְכָפָהוּ בִּבְגָדִים עַד שֶׁנִּתְפַּח כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁהֶחֱמִיץ הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה שֶׁאֵין זֶה חִמּוּץ אֶלָּא סָרָחוֹן׃

ב חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן אֵלּוּ אִם לָשָׁן בְּמֵי פֵּרוֹת בִּלְבַד בְּלֹא שׁוּם מַיִם לְעוֹלָם אֵין בָּאִין לִידֵי חִמּוּץ אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחָן כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁנִּתְפַּח הַבָּצֵק מֻתָּר בַּאֲכִילָה [ג.] שֶׁאֵין מֵי פֵּרוֹת מַחְמִיצִין אֶלָּא מַסְרִיחִין. וּמֵי פֵּרוֹת הֵן כְּגוֹן יַיִן וְחֹמֶץ וּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת וּמֵי תַּפּוּחִים וּמֵי רִמּוֹנִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר יֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּמַשְׁקִין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בָּהֶן שׁוּם מַיִם בָּעוֹלָם. וְאִם נִתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם כָּל שֶׁהוּא הֲרֵי אֵלּוּ מַחְמִיצִין׃

ג אֵין מְבַשְּׁלִין חִטִּים בְּמַיִם כְּגוֹן רִיפוֹת וְלֹא קֶמַח כְּגוֹן לְבִיבוֹת. וְאִם בִּשֵּׁל הֲרֵי זֶה חָמֵץ גָּמוּר וְהוּא שֶׁיִּתְבַּקְּעוּ בַּתַּבְשִׁיל. אֵין קוֹלִין אֶת הַבָּצֵק בְּשֶׁמֶן עַל הַמַּחֲבַת. אֲבָל מְבַשְּׁלִין אֶת הַפַּת וְאֶת הַקֶּמַח הַקָּלוּי. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם הַרְבֵּה וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן הַקֶּמַח הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל מִיָּד קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ. וּכְבָר נָהֲגוּ בְּשִׁנְעָר וּבְסָפָרַד וּבְכָל הַמַּעֲרָב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה יָפֶה׃

ד מֻתָּר לְבַשֵּׁל הַדָּגָן אוֹ הַקֶּמַח בְּמֵי פֵּרוֹת. וְכֵן בָּצֵק שֶׁלָּשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת אִם בִּשְּׁלוּ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ קָלָהוּ עַל הַמַּחֲבַת בְּשֶׁמֶן הֲרֵי זֶה מֻתָּר שֶׁמֵּי פֵּרוֹת אֵינָן מַחְמִיצִין׃

ה כַּרְמֶל שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת הַקֶּמַח שֶׁלּוֹ בְּמַיִם שֶׁמָּא לֹא נִקְלָה בָּאוּר יָפֶה וְנִמְצָא מַחֲמִיץ כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁמּוֹלְלִין הַקְּדֵרוֹת הַחֲדָשׁוֹת אֵין מְבַשְּׁלִין בָּהֶן אֶלָּא מַצָּה אֲפוּיָה שֶׁחָזְרוּ וְטָחֲנוּ אוֹתָהּ אֲבָל קֶמַח קָלִי אָסוּר שֶׁמָּא לֹא קָלָהוּ יָפֶה וְיָבוֹא לִידֵי חִמּוּץ׃

ו אֵין בּוֹלְלִין אֶת הַשְּׂעוֹרִין בְּמַיִם בְּפֶסַח מִפְּנֵי שֶׁהֵן רָפִין וּמַחְמִיצִין בִּמְהֵרָה. וְאִם בָּלַל אִם רָפוּ כְּדֵי שֶׁאִם הִנִּיחָן עַל פִּי הַבִּיב שֶׁאוֹפִין עָלָיו הַחַלּוֹת יִתְבַּקְּעוּ הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרִפְיוֹן זֶה הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין׃

ז הַחִטִּים מֻתָּר לִבְלֹל אוֹתָן בְּמַיִם כְּדֵי לְהָסִיר סָבָן וְטוֹחֲנִין אוֹתָן מִיָּד כְּדֶרֶךְ שֶׁטּוֹחֲנִין הַסֹּלֶת. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְעָר וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי וּבִסְפָרַד וּבְעָרֵי הַמַּעֲרָב שֶׁלֹּא יִבְלְלוּ הַחִטִּים בְּמַיִם גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהוּ וְיַחֲמִיצוּ׃

ח תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְנִמְצְאוּ בּוֹ שְׁעוֹרִים אוֹ חִטִּים אִם נִתְבַּקְּעוּ הֲרֵי כָּל הַתַּבְשִׁיל אָסוּר שֶׁהֲרֵי נִתְעָרֵב בּוֹ הֶחָמֵץ. וְאִם לֹא נִתְבַּקְּעוּ מוֹצִיאִין אוֹתָן וְשׁוֹרְפָן וְאוֹכְלִין שְׁאָר הַתַּבְשִׁיל. שֶׁאֵין הַדָּגָן שֶׁנִּבְלַל וְלֹא נִתְבַּקַּע חָמֵץ גָּמוּר שֶׁל תּוֹרָה. וְאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים׃

ט מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב יז) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" כְּלוֹמַר הִזָּהֲרוּ בַּמַּצָּה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צַד חִמּוּץ. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים צָרִיךְ אָדָם לְזַהֵר בְּדָגָן שֶׁאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בַּפֶּסַח שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלָיו מַיִם אַחַר שֶׁנִּקְצַר עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם חִמּוּץ. דָּגָן שֶׁנִּטְבַּע בַּנָּהָר אוֹ שֶׁנָּפַל עָלָיו מַיִם כְּשֶׁם שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ כָּךְ אָסוּר לְקַיְּמוֹ אֶלָּא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם מְכָרוֹ לְנָכְרִי קֹדֶם הַפֶּסַח מוֹכֵר מְעַט לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי שֶׁיֹּכְלֶה קֹדֶם הַפֶּסַח שֶׁמָּא יַחֲזֹר הַנָּכְרִי וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל׃

י דָּגָן שֶׁנָּפַל עָלָיו דֶּלֶף כָּל זְמַן שֶׁהוּא טוֹרֵד טָפָּה אַחַר טָפָּה אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ בָּא לִידֵי חִמּוּץ. אֲבָל כְּשֶׁיִּפְסֹק אִם נִשְׁתַּהָה כַּשִּׁעוּר הֲרֵי זֶה אָסוּר׃

יא אֵין לָשִׁין בְּפֶסַח עִסָּה גְּדוֹלָה שֶׁמָּא תַּחֲמִיץ אֶלָּא כְּשִׁעוּר חַלָּה בִּלְבַד. וְאֵין לָשִׁין לֹא בְּחַמִּין וְלֹא בְּחַמֵּי חַמָּה. וְלֹא בְּמַיִם שֶׁנִּשְׁאֲבוּ בּוֹ בַּיּוֹם אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ. וְאִם עָבַר וְלָשׁ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הֲרֵי הַפַּת אֲסוּרָה׃

יב לֹא תֵּשֵׁב אִשָּׁה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְתָלוּשׁ. וְלֹא תַּחַת הָרָקִיעַ בְּיוֹם הֶעָבִים אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת בּוֹ. וְלֹא תָּנִיחַ אֶת הָעִפָּה וְתִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר. וְאִם הָיְתָה לָשָׁה וְאוֹפָה צְרִיכָה שְׁנֵי כֵלִים שֶׁל מַיִם. אֶחָד שֶׁמְּקַטֶּפֶת בּוֹ וְאֶחָד שֶׁמְּצַנֶּנֶת בּוֹ יָדֶיהָ. וְאִם עָבְרָה וְלָשָׁה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ שֶׁלֹּא צִנְּנָה יָדֶיהָ אוֹ שֶׁעָשְׂתָה עִסָּה יֶתֶר מִשִּׁעוּר חַלָּה הַפַּת מַתֶּרֶת. וְכַמָּה שִׁעוּר חַלָּה כְּמוֹ שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים בֵּיצִים וְחֻמֶשׁ בֵּיצָה הַבֵּינוֹנִית לֹא כְּמִשְׁקָלָהּ:

יג כָּל זְמַן שֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּבָּצֵק אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ בָּא לִידֵי חִמּוּץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ יָדוֹ וֶהֱנִיחוֹ וְשָׁהָה הַבָּצֵק עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּזְמַן שֶׁאָדָם מַכֶּה בְּיָדוֹ עָלָיו כְּבָר הֶחְמִיץ וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְאִם אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ אָדָם מִיל כְּבָר הֶחְמִיץ וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְכֵן אִם הִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׁעֲרוֹתָיו הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת:

יד הָיוּ שְׁתֵּי עִסּוֹת שֶׁהִגְבִּיהוּ הַיָּד מֵהֶן נְלוֹשׁוֹת בְּעֵת אַחַת וְנִשְׁתַּהוּ. הָאַחַת מֵהֶן יֵשׁ לָהּ קוֹל וְהָאַחֶרֶת אֵין לָהּ קוֹל. שְׁתֵּיהֶן יִשָּׂרְפוּ הֲרֵי הֵן חָמֵץ גָּמוּר:

טו אֵין עוֹשִׂין סְרִיקִין הַמְצֻיָּרִין בְּפֶסַח מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹהָה עֲלֵיהֶן וּמִתְחַמֶּצֶת בְּעֵת עֲשִׂיָּתָן. לְפִיכָךְ הַנַּחְתּוֹמִין מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹתָם מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן וּמְמַהֲרִים לַעֲשׂוֹתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי בָּתִּים אֲסוּרִים וַאֲפִלּוּ צָרוּ אוֹתָן בִּדְפוּס. שֶׁמָּא יָבוֹאוּ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁלֹּא בִּדְפוּס וְיִשְׁהוּ בַּעֲשִׂיָּתָן וְיַחֲמִיצוּ:

טז מַיִם שֶׁרוֹחֲצִין בָּהֶן הַיָּדַיִם וְהָעֲרֵבָה אַחַר שֶׁלָּשִׁין וְכֵן מַיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּשָׁעַת לִישָׁה הֲרֵי זֶה יִשְׁפֹּךְ אוֹתָן בִּמְקוֹם מִדְרוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וְיַחְמִיץ:

יז אֵין שׁוֹרִין אֶת הַמֶּרֶס וּמַנִּיחִין לִפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁמָּא יַחְמִיץ. אֲבָל חוֹלְטִין לָהֶן הַמֶּרֶס בְּרוֹתְחִין וּמַנִּיחִין לִפְנֵיהֶן. וּכְבָר נָהֲגוּ רֹב הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לַחֲלֹט גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפָה:

יח וּמֻתָּר לָלוּשׁ לְתַרְנְגוֹלִין מֶרֶס אוֹ קֶמַח וּמַאֲכִילָן מִיָּד אוֹ נוֹתֵן לִפְנֵיהֶן וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה לִפְנֵיהֶן כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן מְנַקְּרִין בּוֹ אוֹ שֶׁהוּא מְהַפֵּךְ בְּיָדוֹ אֵינוֹ מַחְמִיץ. וּכְשֶׁיִּפְסְקוּ מִלֶּאֱכל יִשְׁטֹף הַכְּלִי בְּמַיִם וְיִשְׁפֹּךְ בְּמָקוֹם מִדְרוֹן:

יט לֹא תִּשָּׂרֶה אִשָּׁה מֶרֶס שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ. אֲבָל שָׂפָה עַל בְּשָׂרָהּ יָבֵשׁ. וְלֹא יִלְעֹס אָדָם חִטִּין וְיִתֵּן עַל מַכָּתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחֲמִיצוֹת. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחָרֹסֶת וְאִם נָתַן יִשְׁפֹּךְ מִיָּד מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְאֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְדָּל וְאִם נָתַן יֹאכַל מִיָּד:

כ מֻתָּר לִתֵּן הַתַּבְלִין וְהַשֶּׁמְשְׁמִין וְהָקֶצַח וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן לְתוֹךְ הַבָּצֵק. וְכֵן מֻתָּר לָלוּשׁ הָעִפָּה בְּמֵימֵי פֵרוֹת וְשֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְחָלָב אוֹ לְקַטֵּף בָּהֶן. וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן אָסוּר לָלוּשׁ וּלְקַטֵּף אֶלָּא בְּמֵימֵי בִּלְבַד. לֹא מִשּׁוּם חָמֵץ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה (דברים טז ג) "לֶחֶם עֹנִי". וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד הוּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת זִכָּרוֹן לֶחֶם עֹנִי:

כא כָּל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּצוֹנֵן מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַצָּה בְּצוֹנֵן. חוּץ מִכְּלֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַשְּׁאוֹר וּכְלֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ חָרֹסֶת מִפְּנֵי שֶׁחִמּוּצוֹ קָשֶׁה. וְכֵן עֲרֵבוֹת שֶׁלָּשִׁין בָּהֶן הֶחְמֵץ וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיַּחְמִיץ הֲרֵי הֵן כְּבֵית שְׁאוֹר וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּפֶסַח:

כב בִּיב שֶׁל חֶרֶס שֶׁאוֹפִין עָלָיו חַלּוֹת חָמֵץ כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ אֵין אוֹפִין עָלָיו מַצָּה בְּפֶסַח. וְאִם מִלְּאוֹ גֶּחָלִים וְהִסִּיק מָקוֹם שֶׁהָיָה מְבֻשָּׁל בּוֹ הֶחְמֵץ מֻתָּר לְבַשֵּׁל עָלָיו מַצָּה:

כג כְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי אֲבָנִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּרוֹתְחִין בִּכְלֵי רִאשׁוֹן כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאִלְפָּסִין. נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם וּמַרְתִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפָּלְטוּ וְאַחַר כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתָן בְּצוֹנֵן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה. וְכֵן הַסַּכִּינִין מַרְתִּיחַ אֶת הַלַּהַב וְאֶת הַנָּצָב בִּכְלֵי רִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה:

כד כְּלֵי מַתָּכוֹת וַאֲבָנִים וּכְלֵי עֵצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בִּכְלֵי שֵׁנִי כְּגוֹן קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתְחִין וּמַנִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפָּלְטוּ וְאַחַר כָּךְ שׁוֹטְפָן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה:

כה כָּל כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּחַמִּין בֵּין כְּלֵי רִאשׁוֹן כְּגוֹן קְדֵרוֹת. בֵּין כְּלֵי שֵׁנִי כְּגוֹן קְעָרוֹת. בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בַּאֲבַר שֶׁעוֹשִׁין אוֹתָן כְּעֵין זְכוּכִית. בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס כְּמַה שֶׁהֵן. אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמַצָּה אֶלָּא מַנִּיחָן לְאַחַר הַפֶּסַח וּמְבֻשָּׁל בָּהֶן:

כו כְּלֵי רִאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהַרְתִּיחוֹ וְלֹא מָצָא כְּלִי אַחֵר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהַרְתִּיחוֹ בְּתוֹכוֹ הֲרֵי זֶה מַקִּיף לוֹ שָׂפָה שֶׁל טִיט עַל שְׂפָתוֹ מִבַּחוּץ וּמְמַלְּאֵהוּ מַיִם עַד שֶׁיִּגְּבְרוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתוֹ וּמַרְתִּיחַ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ וְדָיוֹ וְאַחַר כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּמַצָּה:

פרק ו

א מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב יח) "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת". בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן. וְלֹא תָּלָה אֲכִילָה זוֹ בְּקָרְבַּן הַפֶּסַח אֶלָּא זוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמִצְוָתָהּ כָּל הַלַּיְלָה. אֲבָל בִּשְׁאָר הֶרֶגֶל אֲכִילַת מַצָּה רְשׁוּת רָצָה אוֹכֵל מַצָּה רָצָה אוֹכֵל אֹרֶז אוֹ דֹּחַן אוֹ קְלָיוֹת אוֹ פֵּרוֹת. אֲבָל בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּלְבַד חוֹבָה. וּמִשֶּׁאָכַל כְּזַיִת יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ:

ב בָּלַע מַצָּה יָצָא. בָּלַע מָרוֹר לֹא יָצָא. בָּלַע מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָד יְדֵי מַצָּה יָצָא יְדֵי מָרוֹר לֹא יָצָא. שֶׁהַמָּרוֹר כִּטְפֵלָה לַמַּצָּה. כְּרָכָן בְּסִיב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וּבָלָעָן אַף יְדֵי מַצָּה לֹא יָצָא:

ג אֲכַל מַצָּה בְּלֹא כַּוָּנָה כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוּהוּ עַכּוּ"ם אוֹ לִסְטִים לֶאֱכֹל יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אֲכַל כְּזַיִת מַצָּה וְהוּא נִכְפֶּה בְּעֵת שְׁטוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְרַפֵּא חַיָּב לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּא. לְפִי שֶׁאוֹתָהּ אֲכִילָה הָיְתָה בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה פָּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת:

ד אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת אֲכִילַת מַצָּה אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה הַמִּינִין שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת". דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי חִמּוּץ אִם אֲכָלָן מַצָּה יָצָא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים כְּגוֹן אֹרֶז וְדֹחַן וְקִטְנִיּוֹת אֵין יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי מַצָּה לְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן חָמֵץ:

ה הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. עִסַּת הַכֶּלְבִים בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ שֶׁאֵין זוֹ מְשֻׁמֶּרֶת לְשֵׁם מַצָּה. מַצָּה שֶׁלָּשָׁהּ בְּמֵי פֵּרוֹת יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח. אֲבָל אֵין לָשִׁין אוֹתָהּ בְּיַיִן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ חָלָב מִשּׁוּם (דברים טז ג) "לֶחֶם עֹנִי" כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם לָשׁ וְאָכַל לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אֵין יוֹצְאִין לֹא בְּפַת מַרָק וְלֹא בְּפַת סֹבִין. אֲבָל לָשׁ הוּא אֶת הַקֶּמַח בַּסֹּבִין שֶׁלּוֹ וּבְמוּרְסָנוֹ וְעוֹשֶׂהוּ פַּת וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן פַּת סֹלֶת נְקִיָּה בְּיוֹתֵר חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח וְאֵין אוֹמְרִין בָּהּ אֵין זֶה לֶחֶם עֹנִי:

ו אֶחָד מַצָּה שֶׁנֶּאֱפֵית בְּתַנּוּר אוֹ בְּאַלְפָּס. בֵּין שֶׁהִדְבִּיק הַבָּצֵק בַּאַלְפָּס וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחַ בֵּין שֶׁהִרְתִּיחַ וְאַחַר כָּךְ הִדְבִּיק אֲפִלּוּ אֲפָאָהּ בַּקַּרְקַע חֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נַאֲפֵית אֲפִיָּה גְּמוּרָה יוֹצְאִין בָּהּ. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוּטִין שֶׁל בָּצֵק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּעֵת שְׁפוֹרְסָהּ. וְיוֹצְאִין בְּרָקִיק הַשָּׁרוּי וְהוּא שֶׁלֹּא נִמּוֹחַ. אֲבָל מַצָּה שֶׁבִּשְּׁלָהּ אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילָתָהּ שֶׁחֲרֵי אֵין בָּהּ טַעַם פַּת:

ז אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת מַצָּה שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ כְּגוֹן שֶׁאָכַל בּוֹ טֶבֶל אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ אוֹ שֶׁגְּזָלָהּ. וְזֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ וְכָל שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֵין יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ:

ח הַכֹּהֲנִים יוֹצְאִין בְּחַלָּה וּבִתְרוּמָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַצָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכָל אָדָם. וְכֵן יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל אֵין יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל בְּכוֹרִים אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי שֶׁהַבְּכוֹרִים אֵין לָהֶם הֶתֵּר בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. וְכָתוּב (שמות יב כ) "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" מַצָּה הָרְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ יְדֵי חוֹבָה:

ט חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן לְעַצְמָן אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב יז) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" מַצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן מַצָּה בִּלְבַד הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ אֲבָל זוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן הַזֶּבַח. וְאִם עֲשָׂאָן לִמְכֹּר בַּשּׁוּק חֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. שֶׁהֶעוֹשֶׂה לִמְכֹּר בַּשּׁוּק דַּעְתּוֹ שֶׁאִם לֹא יִמְכְּרוּ יֹאכַל אוֹתָן וְנִמְצָא בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן שְׁמָרָן לְשֵׁם מַצָּה:

י הַכֹּל חַיָּבִין בַּאֲכִילַת מַצָּה אֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים. קָטָן שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל פַּת מְחַנְּכִין אוֹתוֹ בְּמִצְוֹת וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ כְּזַיִת מַצָּה. חוֹלֶה אוֹ זָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל שׁוֹרִין לוֹ רָקִיק בְּמַיִם וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ וְהוּא שֶׁלֹּא נִמּוֹחַ:

יא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁאֵין מַפְטִירִין אַחַר מַצָּה כְּלוּם וַאֲפִלּוּ קָלְיוֹת וֶאֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל מַצָּה וְאָכַל אַחֲרֶיהָ מַאֲכָלוֹת אֲחֵרוֹת וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן חוֹזֵר וְאוֹכֵל כְּזַיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה וּפוֹסֵק:

יב אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר לַאֲכִילָתָהּ בָּעֶרֶב. וּמִי שֶׁאָכַל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. וְכֵן אָסוּר לֶאֱכֹל עֶרֶב הַפֶּסַח מִקֹּדֶם הַמִּנְחָה כְּמַעַט. כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַאֲכִילַת מַצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל הוּא מְעַט פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְלֹא יִמָּלֵא כְּרֵסוֹ מֵהֶן. וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַרְעִיבִין עַצְמָן עֶרֶב הַפֶּסַח כְּדֵי לֶאֱכֹל מַצָּה בְּתַאֲוָה וְיִהְיוּ מַצּוֹת חֲבִיבוֹת עָלָיו. אֲבָל בְּשָׁאָר עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת אוֹ עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ:

פרק ז

א מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ג) ״זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם״ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ח) ״זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת״. וּמִנַּיִן שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג ח) ״וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה״ בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ. וַאֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים חַיָּבִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בִּדְבָרִים שֶׁאֵרְעוּ וְשֶׁהָיוּ הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח:

ב מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לַבָּנִים וַאֲפִלּוּ לֹא שְׁאָלוּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ח) ״וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ״. לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן אָבִיו מְלַמְּדוֹ. כֵּיצַד. אִם הָיָה קָטָן אוֹ טִפֵּשׁ אוֹמֵר לוֹ בְּנִי כָּלָנוּ הָיִינוּ עֲבָדִים כְּמוֹ שְׁפְחָה זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה בְּמִצְרַיִם וּבַלַּיְלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לְחֵרוּת. וְאִם הָיָה הַבֵּן גָּדוֹל וְחָכָם מוֹדִיעוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי משֶׁה רַבֵּנוּ הַכֹּל לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן:

ג וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בַּלַּיְלָה הַזֶּה כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבָּנִים וְיִשְׁאֲלוּ וְיֹאמְרוּ מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת עַד שֶׁיָּשִׁיב לָהֶם וְיֹאמַר לָהֶם כָּךְ וְכָךְ אֵרַע וְכָךְ וְכָךְ הָיָה. וְכֵיצַד מְשַׁנֶּה. מְחַלֵּק לָהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים וְעוֹקְרִים הַשֻּׁלְחָן מִלְּפָנֵיהֶם קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלוּ וְחוֹטְפִין מַצָּה זֶה מִיַּד זֶה וְכֵיוֹצֵא בְּדָבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֵּן אִשְׁתּוֹ שׁוֹאַלְתּוֹ. אֵין לוֹ אִשָּׁה שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה. וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּן חֲכָמִים. הָיָה לְבַדּוֹ שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה:

ד וְצָרִיךְ לְהַתְחִיל בִּגְנוּת וּלְסַיֵּם בְּשֶׁבַח. כֵּיצַד. מַתְחִיל וּמְסַפֵּר שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּיִמֵי תֶּרַח וּמִלְּפָנָיו כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחַר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין אַחַר עֲבוֹדַת אֱלִילִים. וּמְסַיֵּם בְּדַת הָאֱמֶת שֶׁקֵּרְבָנוּ הַמָּקוֹם לוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מֵהָאֻמּוֹת וְקֵרְבָנוּ לְיִחוּדוֹ. וְכֵן מַתְחִיל וּמוֹדִיעַ שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְכָל הָרָעָה שֶׁגְּמָלָנוּ וּמְסַיֵּם בַּנִּסִּים וּבַנִּפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ וּבְחֵרוּתֵנוּ. וְהוּא שֶׁיִּדְרֹשׁ מֵ״אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי״ (דברים כו ה) עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה. וְכָל הַמּוֹסִיף וּמַאֲרִיךְ בִּדְרַשׁ פָּרָשָׁה זוֹ הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח:

ה כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ וְאֵלּוּ הֵן. פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר. פֶּסַח עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב כז) ״וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה״׳ וְגוֹ׳. מָרוֹר עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מַצָּה עַל שֵׁם שֶׁנִּגְאֲלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין הַגָּדָה:

ו בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לְהַרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יָצָא עַתָּה מִשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו כג) ״וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם״ וְגוֹ׳. וְעַל דָּבָר זֶה צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ כְּלוֹמַר כְּאִלּוּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד וְיָצָאתָ לְחֵרוּת וְנִפְדֵּיתָ:

ז לְפִיכָךְ כְּשֶׁסּוֹעֵד אָדָם בַּלַּיְלָה הַזֶּה צָרִיךְ לֶאֱכל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מֵסֵב דֶּרֶךְ חֵרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים חַיָּב לִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה הַזֶּה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן. אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מֵהֶם. וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שִׁעוּר כָּל כּוֹס מֶהֶן רְבִיעִית:

ח אֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיָּסֵב. אִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה הֲסִיבָּה. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא צְרִיכָה הֲסִיבָּה. וּבֵן אֵצֶל אָבִיו וְהַשַּׁמָּשׁ בִּפְנֵי רַבּוֹ צְרִיכִין הֲסִיבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ אֵינוֹ מֵסֵב אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וַהֲסִיבַת יָמִין אֵינָהּ הֲסִיבָּה. וְכֵן הַמֵּסֵב עַל עָרְפּוֹ אוֹ עַל פָּנָיו אֵין זוֹ הֲסִיבָּה. וְאֵימָתַי צְרִיכִין הֲסִיבָּה בִּשְׁעַת אֲכִילַת כְּזַיִת מַצָּה וּבְשִׁתַּיִת אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ. וּשְׁאָר אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ אִם הֵסֵב הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח וְאִם לָאו אֵינוֹ צָרִיךְ:

ט אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ צָרִיךְ לִמְזֹג אוֹתָן כְּדֵי שֶׁתְּהֶיהָ שְׁתִיָּה עֲרֵבָה הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַּעַת הַשּׁוֹתֶה. וְלֹא יִפְחֹת בְּאַרְבַּעְתָּן מֵרְבִיעִית יַיִן חִי. שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלּוּ מִיַּיִן שֶׁאֵינוֹ מָזוּג יָצָא יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת וְלֹא יָצָא יְדֵי חֵרוּת. שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבַת אַחַת יְדֵי חֵרוּת יָצָא יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שָׁתָה מִכָּל כּוֹס מֶהֶן רֻבּוֹ יָצָא:

י כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ מְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְכוֹס רִאשׁוֹן אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם. כּוֹס שֵׁנִי קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה. כּוֹס שְׁלִישִׁי מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. כּוֹס רְבִיעִי גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר. וּבֵין הַכּוֹסוֹת הָאֵלּוּ אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת שׁוֹתֶה. בֵּין שְׁלִישִׁי לִרְבִיעִי אֵינוֹ שׁוֹתֶה:

יא הַחֲרֹסֶת מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים זֵכֶר לַטִּיט שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ. לוֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְּרוֹגָרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן וְדוֹרְסִין אוֹתָן וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֹמֶץ וּמְתַבְּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין כְּמוֹ טִיט בְּתֶבֶן וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּלֵילֵי הַפֶּסַח:

יב אֲכִילַת מָרוֹר אֵינָהּ מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֶלָּא תְּלוּיָה הִיא בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח. שְׁמִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת לֶאֱכל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לֶאֱכל הַמָּרוֹר לְבַדּוֹ בְּלֵיל זֶה אֲפִלּוּ אֵין שָׁם קָרְבַּן פֶּסַח:

יג מְרוֹרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֶרֶת וְהָעֲלָשִׁין וְהַתַּמְכָא וְהָחַרְחֲבִינָא וְהַמָּרוֹר. כָּל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי יָרָק אֲלוּ נִקְרָא מָרוֹר. וְאִם אָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן אוֹ מֵחֲמִשְׁתָּן כְּזַיִת יָצָא וְהוּא שֶׁיְּהוּ לַחִין. וְיוֹצְאִין בְּקָלָח שֶׁלָּהֶן אֲפִלּוּ יָבֵשׁ. וְאִם שִׁלְקָן אוֹ כְּבָשָׁן אוֹ בִּשְּׁלָן אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן:

פרק ח

א סֵדֶר עֲשִׂיַּת מִצְוֹת אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּךְ הוּא. בַּתְּחִלָּה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם וּזְמַן וְשׁוֹתֶה. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם וְנוֹטֵל יָדָיו. וּמְבִיאִין שֻׁלְחָן עָרוּךְ וְעָלָיו מָרוֹר וְיָרָק אַחֵר וּמַצָּה וַחֲרֹסֶת וְגוּפוֹ שֶׁל בֶּשֶׂר צְלִי פֶּסַח וּבְשַׂר חֲגִיגָה שֶׁל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר. וּבִזְמַן הַזֶּה מְבִיאִין עַל הַשֻּׁלְחָן שְׁנֵי מִינֵי בָּשָׂר אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה:

ב מַתְחִיל וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְלוֹקֵחַ יָרָק וּמְטַבֵּל אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל כְּזַיִת הוּא וְכָל הַמְסֻבִּין עִמּוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פָּחוֹת מִכְּזַיִת. וְאַחַר כָּךְ עוֹקְרִין הַשֻּׁלְחָן מִלְּפָנֵי קוֹרֵא הַהַגָּדָה לְבַדּוֹ. וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשֵּׁנִי וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בְּשַׂר צָלִי שָׁלוּק וּמְבֻשָּׁל וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

ג בַּזְּמַן הַזֶּה אֵינוֹ אוֹמֵר וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן. וּמַתְחִיל בִּגְנוּת וְקוֹרֵא עַד שֶׁגּוֹמֵר דְּרַשׁ פָּרָשַׁת (דברים כו ה) "אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי" כֻּלָּהּ:

ד וּמַחֲזִיר הַשֻּׁלְחָן לְפָנָיו וְאוֹמֵר פֶּסַח זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב כז) "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'". וּמַגְבִּיהַּ הַמָּרוֹר בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין עַל שֵׁם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א יד) "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וּמַגְבִּיהַּ הַמַּצָּה בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם מִיָּד שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב לט) "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם" וְכוּ'. וּבִזְמַן הַזֶּה אוֹמֵר פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ':

ה וְאוֹמֵר לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְהַדֵּר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ וְהוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ. (תהילים קיג א) "הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" וְגוֹ' עַד (תהילים קיד ח) "חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם". וְחוֹתֵם בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹרִים. וּבִזְמַן הַזֶּה מוֹסִיף כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לַמּוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל יִשְׂרָאֵל. וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְשׁוֹתֶה הַכּוֹס הַשֵּׁנִי:

ו וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם וְנוֹטֵל יָדָיו שֵׁנִית שֶׁהָרִי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ בְּשָׁעַת קְרִיאַת הַהַגָּדָה. וְלוֹקֵחַ שְׁנֵי רְקִיקִין וְחוֹלֵק אֶחָד מֵהֶן וּמַנִּיחַ פְּרוּס לְתוֹךְ שֶׁלֹּם וּמְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל שְׁתֵּי כְּרָכוֹת כִּשְׁאָר יָמִים טוֹבִים מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז ג) "לֶחֶם עֹנִי" מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בְּפִרוּסָה אַף כָּאן בְּפִרוּסָה. וְאַחַר כָּךְ כּוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר כְּאַחַת וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת וּמְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה וּמָרוֹר כֵּן עָשָׂה הִלֵּל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (במדבר ט יא) "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ". וְאִם אָכַל מַצָּה בְּפָנֵי עַצְמָהּ וּמָרוֹר בְּפָנֵי עַצְמוֹ מְבָרֵךְ עַל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ:

ז וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַזֶּבַח וְאוֹכֵל מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּחִלָּה. וּמְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח וְאוֹכֵל מִגּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח. וְלֹא בִּרְכַּת הַפֶּסַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל זֶבַח וְלֹא שֶׁל זֶבַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל פֶּסַח:

ח בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן, אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ הַמּוֹצִיא לֶחֶם חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה. וּמְטַבֵּל מַצָּה בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל. וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מָרוֹר וּמְטַבֵּל מָרוֹר בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל. וְלֹא יַשֶּׁהֶ אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת שֶׁמָּא יִבָּטֵל טַעֲמוֹ. וְזוֹ מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְחוֹזֵר וְכוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכְלָן בְּלֹא בְּרָכָה זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ:

ט וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ בַּסְּעֻדָּה וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל וְשׁוֹתֶה כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת. וּבָאַחֲרוֹנָה אוֹכֵל מִבְּשַׂר הַפֶּסַח אֲפִלּוּ כְּזַיִת וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלָל. וּבִזְמַן הַזֶּה אוֹכֵל כְּזַיִת מַצָּה וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרֶיהָ כְּלוּם. כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק סְעֻדָּתוֹ וְטַעַם בְּשַׂר הַפֶּסַח אוֹ הַמַּצָּה בְּפִיו שֶׁאָכִילָתָן הִיא הַמִּצְוָה:

י וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל יָדָיו וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי וְשׁוֹתֶהוּ. וְאַחַר כָּךְ מוֹזֵג כּוֹס רְבִיעִי וְגוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל. וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר וְהִיא יְהַלְלוּךָ ה׳ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְכוּ׳. וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחַר כָּךְ כְּלוּם כָּל הַלַּיְלָה חוּץ מִן הַמַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לִמְזֹג כּוֹס חֲמִישִׁי וְלוֹמַר עָלָיו הַלֵּל הַגָּדוֹל מֵ(תהילים קלו א) ״הוֹדוּ לַה׳ כִּי טוֹב״ עַד (תהילים קלז א) ״עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל״. וְכוֹס זֶה אֵינוֹ חוֹבָה כְּמוֹ אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. וְיֵשׁ לוֹ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם סְעוּדָה׃

יא מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱכֹל צָלִי בְּלֵילֵי פְּסָחִים אוֹכְלִים. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵין אוֹכְלִין גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ בְּשַׂר פֶּסַח הוּא. וּבְכָל מָקוֹם אָסוּר לֶאֱכֹל שֶׁה צָלוּי כֻּלּוֹ כְּאֶחָד בְּלֵילֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ. וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ אוֹ שֶׁחִסֵּר מִמֶּנּוּ אֵיבָר אוֹ שֶׁלָּקַח בּוֹ אֵיבָר וְהוּא מְחֻבָּר הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ׃

יב מִי שֶׁאֵין לוֹ יַיִן בְּלֵילֵי הַפֶּסַח מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת וְעוֹשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה. מִי שֶׁאֵין לוֹ יָרָק אֶלָּא מָרוֹר בִּלְבַד. בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַמָּרוֹר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְעַל אֲכִילַת מָרוֹר וְאוֹכֵל. וּכְשֶׁיִּגְמֹר הַהַגָּדָה מְבָרֵךְ עַל הַמַּצָּה וְאוֹכֵל וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִן הַמָּרוֹר בְּלֹא בְּרָכָה׃

יג מִי שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה מְשַׁמֶּרֶת אֶלָּא כְּזַיִת כְּשֶׁגּוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ מִמַּצָּה שֶׁאֵינָהּ מְשַׁמֶּרֶת מְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כְּזַיִת וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלוּם׃

יד מִי שֶׁיָּשַׁן בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה וְהֵקִיץ אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁיָּשְׁנוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין. נִרְדְּמוּ כֻּלָּן וְנֶעוֹרוּ לֹא יֹאכְלוּ. נִתְנַמְנְמוּ כֻּלָּן יֹאכְלוּ׃ סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה׃

פרק ט

א נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא, מתחיל על כוס שני ואומר׃

ב בבהילו יצאנו ממצרים. הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים׃ כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך לפסח ייתי ויפסח. שתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל. שתא הדא עבדי, לשתא דאתיא בני חורי.

ג מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות ׃ שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, והלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין, והלילה הזה כולנו מסובין.

ד עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה — מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המאריך ביציאת מצרים — הרי זה משובח.

ה מעשה ברבי אליעזר, ורבי יהושע, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבה, ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק. והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם׃ רבותינו ׃ הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

ו אמר להם רבי אלעזר בן עזריה׃ הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים ט״ז׃ג׳)׃ ״למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך״ — ״ימי חייך״ הימים, ״כל ימי חייך״ הלילות. וחכמים אומרים׃ ״ימי חייך״ העולם הזה, ״כל ימי חייך״ להביא את ימות המשיח.

ז ברוך המקום שנתן תורה לישראל עמו, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה׃ אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל.

ח חכם מה הוא אומר׃ ״מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם״ (דברים ו׳׃כ׳). אף אתה אמור לו כהלכות הפסח׃ אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ט רשע מה הוא אומר׃ ״מה העבודה הזאת לכם״ (שמות י״ב׃כ״ו). ״לכם״ ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. אף אתה הקהה את שניו ואמור לו (שמות י״ג׃ח׳)׃ ״בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים״. ״לי״ ולא לו, ואילו היה שם לא היה נגאל.

י תם מה הוא אומר׃ ״מה זאת?״ (שמות י״ג׃י״ד). ואמרת אליו׃ ״בחוזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים״.

יא ושאינו יודע לשאל את פתח לו, שנאמר (שמות י״ג:ח׳): ״והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים״. ״והגדת לבנך״ יכול מראש חודש? תלמוד לומר ״ביום ההוא״. אי ״ביום ההוא״ יכול מבעוד יום? תלמוד לומר ״בעבור זה״ – לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך.

יב מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר (יהושע כ״ד:ב׳): ״ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי אלהי ישראל: בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולך אותו בכל ארץ כנען. וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים״.

יג ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא! שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים, שנאמר (בראשית ט״ו:י״ג): ״ויאמר לאברם: ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול״.

יד היא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו. אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם. צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו: שפרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים, ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר (דברים כ״ו:ה׳): ״ארמי אובד אבי, וירד מצרימה ויגר שם״ – מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר (בראשית מ״ז:ד׳): ״ויאמרו אל פרעה: לגור בארץ באנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבד הרעב בארץ כנען. ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן״.

טו ״במתי מעט״, כמו שנאמר (דברים י׳:כ״ב): ״בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים לרוב״.

טז ״ויהי שם לגוי״ – מלמד שהיו ישראל מצויינין שם. ״גדול ועצום״, כמו שנאמר (שמות א׳:ז׳): ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אותם״.

יז ורב, כמו שנאמר (יחזקאל ט״ז:ז׳): ״רבבה כצמח השדה נתתיך, ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים שדים נכונו ושערך צמח, ואת ערום ועריה״.

יח ״וירעו אותנו המצרים״, כמו שנאמר (שמות א׳:י׳): ״הבה נתחכמה לו, פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו, ונלחם בנו ועלה מן הארץ״.

יט ״ויענונו״, כמו שנאמר: ״וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם, ויבן ערי מסכנות לפרעה, את פיתום ואת רעמסס״.

כ ״ויתנו עלינו עבודה קשה״, כמו שנאמר: ״ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך״.

כא ״ונצעק אל יי אלהי אבותינו״, כמו שנאמר (שמות ב׳:כ״ג): ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה״.

כב ״וישמע יי את קולנו״, כמו שנאמר: ״וישמע אלהים את נאקתם, ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב״.

כג ״וירא את עניינו״ – זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר: ״וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים״.

כד ״ואת עמלינו״ – אלו הבנים, כמו שנאמר: ״כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, וכל הבת תחיון״.

כה ״ואת לחצינו״ – זה הדוחק, כמו שנאמר (שמות ג ט): ״וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם״.

כו ״ויוציאנו יי ממצרים״ – לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח. אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, שנאמר: (שמות י״ב:י״ב): ״ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. אני יי״.

כז ״ביד חזקה״ – זה הדבר, כמו שנאמר (שמות ט׳:ג׳): ״הנה יד יי הויה במקנך אשר בשדה, בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן, דבר כבד מאד״.

כח ״ובזרוע נטויה״ – זו החרב, כמו שנאמר (דברי הימים א כ״א:ט״ז): ״וחרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלם״.

כט "ובמורא גדול" – זו גלוי שכינה, כמו שנאמר (דברים ד׳:ל״ד): "או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה, וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך".

ל "ובאותות" – זה המטה, כמו שנאמר (שמות ד): "ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האותות".

לא "ובמופתים" – זה הדם, כמו שנאמר (יואל ג): "ונתתי מופתים בשמים ובארץ, דם ואש ותמרות עשן".

לב דבר אחר: "ביד חזקה" – שתים, "ובזרוע נטויה" – שתים, "ובמורא גדול" – שתים, "ובאותות" – שתים, "ובמופתים" – שתים. אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות. רבי יהודה היה נותן בהם סימן: דצ״ך עד״ש באח״ב.

לג רבן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו: פסח, מצה, ומרורים.

לד פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם מה? על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, שנאמר (שמות יב): "ואמרתם זבח פסח הוא ליי, אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל. ויקד העם וישתחוו".

לה מצה זו שאנו אוכלין, על שם מה? על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר (שמות יב): "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם".

לו מרורים אלו שאנו אוכלים, על שם מה? על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר (שמות א): "וימררו את חייהם בעבודה קשה, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך".

לז ובכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. שלא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו גאל, שנאמר (דברים ו): "ואותנו הוציא משם, למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו".

לח לפיכך אנו חייבים להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, לגדל, ולהדר, ולנצח למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחירות, ומשעבוד לגאולה, ומיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול. ונאמר לפניו: "הללויה".

לט "הללויה! הללו עבדי יי, הללו את שם יי! יהי שם יי מבורך..." עד "חלמיש למעינו מים" (תהלים קיג-קיד).

מ ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים. כן יי אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה יי, גאל ישראל.

מא כסדר שמברכין וקוראים ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח, כך מברכים וקוראים בליל השני של גליות. וכן חייבין בליל השני בארבעה כוסות, ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.